

# gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. avgusta 1859.

## Pa smo le spet nekaj prav abotnega zvedili!

Nedavnej se pogovarjava z nekim dobro znanim gospodom iz N— čez to in uno o kmetijskih zadevah, kar me vpraša: ali smo že slišali, kaj pravijo ljudé na kmetih, zakaj je letos toliko červa na polji?

Bo pa že kakošna prav debela — mu odgovorimo — slišali pa je še nismo.

Pogostoma se sliši — nam reče zdaj prijatelj — pri nas govorica, da je letos zato toliko červa po njivah in senožetih, — „ker so mogli lani ljudje kebre nabirati in pokončevati. Bog nas je za to štrafal, ker kebre so Božja stvar“.

Ni mogoče, da bi naši ljudje kaj takega neumnega mislili — zavrnem gospoda iz N—, in obá se smejava na glas, da so naji memogredejoči ljudje gledali, kaj da imava.

To ni mogoče — še enkrat besedo poprimem — da bi naši ljudje, ki so vendar dosti prebrisane glave, tako neumnost verjeli!

Da! ravno prebrisana glava kakega lenúha, kteremu je lani nadležno bilo po gosposkinem ukazu kebre nabirati, si je izmislila to traparijo, in abotnih ljudi se ne manjka, kateri jo berž verjamejo. Eden jo natveze potem družemu, drugi tretjemu in tako se razširi kmali taka reč, ki je vsem takim voda na njih mlin, kateri raji roke križem deržé in kebre gledajo, kako se pasejo po drevji, kakor da bi nabirali in pokončevali gerde požerúhe.

Res, da so kebre Božja stvar kakor je vsaka druga na svetu, al za tega voljo ima vendar človek pravico, pokončevati take stvari, ktere so mu škodljive. Zakaj pa streljate volkove? zakaj pokončujete gosence na drevji in na repi, bolhe na zelji, miši v shrambah? Zakaj se ne daste ušim snesti? zakaj lovite šurke po kuhinjah? itd.

Zagovarjanje lenobe in nemarnosti s takimi pretevezami ni piškavega oreha vredno, in verjeti morejo kaj takega le taki, od katerih se pravi „Bog daj norcom pamet!“

Če bi se nam prederzno ne zdelo po izgledu nekterih ljudi Gospoda nebes in zemlje v vsako betvo mešati in voljo Njegovo zdaj tako zdaj drugače obračati po naših mislih, bi raji in veliko bolj po pravici rekli, da ravno za tega voljo vas Bog štrafuje s červi, ker niste dosti ubogali postave, ki vam je lani ukazovala škodljive kebre pokončevati, ki so zaredili na milijone červov, ktere je letošnja mehka zima vse pri življenji ohranila. In te štrafenge še tudi prihodnje leto ne bo konec, ako letošnja jesen, ko bote ozimini orali, ne bote prav pridno za plugom červov poberali, pa ravno tako delali tudi prihodnjo spomlad, ko bote zemljo obračali za jaro žito; zakaj červ ostane 3 leta v zemlji, preden sleče svojo srajco in se prelevi v kebra.

Pa že ga slišimo, da nam ta in uni zabavljivo odgovarja: „Pojte se solit s svojo učenostjo! Kaj pač to pomaga, če nabereš tudi 2 ali 3 mernike kebrov, jih ostane še zmiraj več“.

Res je, da vseh kebrov nikoli človeška moč pokončati

ne more, al če jih nabereš ti 2 mernika, tvoj sosed tudi 2<sup>o</sup> tretji spet 2 in tako v tvoji vasi vsak po 2, in dela vsaka vas tako in kmetovavci vseh mest tako, se bo nabralo v vsaki deželi tavžent in tavžent mernikov, in kolikor več se jih nabere, toliko manj bo škode. Če ti toča pobije dve njivi, boš vendar še vesel, da ti ni pobila še ostalih pet, ki jih morebiti še imaš. Ali ne? In taka je tudi s kebre in njih červi. En milijon kebrov več škode stori kakor le pol milijona. Če ti pa za to ni nič mar: ali imaš manj ali več škode — se vé da potem so vsi sveti in vse dobre besede le bob v steno.

Leta 1857 so v Tiroljih v eni sami dolini (ciljski dolini) kmetje nabrali 104 stárov kebrov; kebre enega stára so šteli in po številu jim je rajtenga dala, da so z omenjenimi 104 stari pokončali en milijon sto in štirideset tavžent in osem sto kebrov.

Pomislite zdaj, da ena sama babica zleže 40 do 50 jajic, iz katerih se izvali ravno toliko červov — in postavimo, da med pokončanimi kebre je bilo le polmilijona babic, tedaj so pridni Tiroljci pokončali 20 do 25 milijonov červov.

Prijatelj! če znaš toliko šteti, da en milijon je tavžentkrat tavžent, boš pač lahko rajtengo naredil, koliko žita, trave in družih sadežev so si oteli marljivi Tiroljci.

Al vsak mora svoje storiti, potem „zrase iz malega veliko“. Zato je postave potreba, da ukazuje, kaj ima vsak storiti. In postava se mora oestro spolnovati, lenúhi spodobno pokoriti. Taka je s kebre, taka pa tudi z gosencami. Postava le na papirji je meh brez moke.

Treba bi tedaj bilo, da bi kmetijska družba navetovala sl. deželnemu poglavarstvu, da kakor je postava dana za nabiranje kebrov, bi se mogla tudi postava dati za nabiranje červov med oranjem letošnje jeseni in prihodnje spomladi.

Pridnim gospodarjem ne bo treba dvakrat tega reči; sami bojo storili kar jim njih lastni prid veva. Otroci njih ali pa najeti ljudje bojo šli z jerasom za plugom in poberali červe; kdor jih več uabere, naj se mu dá kakošno darilo za to. Nečimerne ljudi je treba siliti v njih lastni prid, in to je toliko več potreba, kar en nemarnež deset pridnim vniči njih trud.

## Zadušljivi zrak v štirnah in sèkretih sila nevaren.

„Novičar“ pripoveduje v današnjem listu iz Ljubljane grozno novico, ki se je pripetila 3. dan t. m., da so 4 možje v globoko sèkretno jamo se podavši zaporedoma naglo smert storili.

Enaka nesreča se je 4 tedne pred primerila v Benesovem na Českem. Neki gospodar je namreč dal štirno čediti, ki že več let ni bila za nobeno rabo in je tedaj zmiraj terdno zadelana stala. Tesarsk mojster spusti lojtro v štirno, ki je bila le 2 sežnja glockoka, in se podá potem po nji doli. Komaj pride doli, pade z lojtre, kar gori

stoječi zidar sliši; ta mu berž hiti na pomoč; koraci hitro po lojtri doli, al v tem hipu šterbunkne tudi on v vodo. Tù čuje poleg štirne stoječ hlapec in začne na pomoč vpiti. Primeri se, da v tem neki tesar ravno momo gré; nemudoma se podá nesrečnikom na pomoč, — al komaj naredí nekoliko stopinj po lojtri, pade tudi on doli in po njem je, kakor je po unih dveh bilo.

Dolgo in terdno zadelana štirna je bila polna zadušljivega zraka, ki se nareja v takih zapertih globinah. Al to so še le potem spoznali, ko so šli z lučjo nesrečno luknjo preiskavat, in jim je luč mahoma ugasnila.

Ker je v dolgo zaperto štirno, zlasti če je globoka, vselej nevarno na vrat na nos se podati, in ker ravno taka in še huja nevarnost žuga ljudém tudi v globokih, dolgo zadelanih sèkretnih jamah, naj bi se tedaj nikoli v nemar ne pustilo, najpoprej gorečo svečo spustiti v tako luknjo, in gledati: ali dobro in svitlo gori. Če svitlo gori, je to gotovo znamenje, da ni nobene nevarnosti doli, zakaj tam, kjer luč gori, tudi človek lahko sope.

Kjer pa luč le berlí ali celó ugasne, tje naj si nobena živa duša ne upa, zakaj zadušljivi zrak je notri, in kakor luč ugasne, ugasne tudi človeško življenje.

Naj se tedaj ta skerb nikoli ne zanemari. Ako smo se z lučjo prepričali, da je zadušljivi zrak v kaki luknji, kako ga moramo odpraviti ali pregnati iz nje?

Nekteri mislijo, da je že dosti, ako se taka jama le ene dni odperta derží, da jo sapa prepíše. — Al to celó malo ali nič ne pomaga, ker zadušljivi zrak je težji memo unanjega zraka ali navadne sape, se tedaj le zmiraj bolj na dnu derží.

Tudi v luknjo streljati ali nad luknjo ogenj napraviti ne prežene zadušljivega zraka iz jame.

Najbolje je in po mnogih skušnjah poterjeno, ako se na dosti dolgem kolu spustí razpet dežnik (razpeta marela) doli nad vodo v štirno ali nad gnojnico v sèkretno jamo, in se potem hitro gori potegne; tako gori in doli naj se večkrat potegne, in pregnal se bo zadušljivi zrak. Doli spuščena luč bo potem svetlo gorela, in to je znamenje, da ni nobene nevarnosti več.

## Grahov mol.

(Konec.)

Da bi bolj natanko zvedili: od kod da zahaja mol, ki tako pogostoma grah napada, smo bili dobili grahovega semena od nekega kraja, kjer se ni še nikdar slišalo, da bi se bil mol graha lotil; pregledali smo zerno za zernom in nikjer nismo mola zapazili. Omenjeno seme smo vsejali; na drugo njivo pa, ki je bila kakih 15 minut od te oddaljena, smo pa navadno domače semé pometali, od kterega je bil četerti del od mola razjeden. Ravno ta čas smo vsejali tudi v neko gredo na vertu nekoliko tacega graha, ki je bil poln molov.

Kako se je ta ali uni grah o žetvi obnesel, bo marsikdo radoveden zvediti. — Od unega, ki je bil na prosto polje posejan, je bil četerti del od mola napaden; unega pa, ki ni bilo nobenega mola v njem, se je bil ta merčes najhuje poprijel; v unem nasproti, ki je bil na vertu vsejan, čigar seme je bilo od mola najbolj razjeden, ni bilo kar nobenega mola.

Da bomo ta čudni prikazek bolje razumeli, se moramo na molovo naturo ozreti, od ktere smo že koj v začetku nekoliko omenili. Grahov keberček ljubi namreč sonce in gorkoto; gotovo bo raji na njivo na prostem polji letal, kakor na uno, ki je al v senci ali blizo kakega gojzdiča; ravno tako dela tudi dvojka (Kohlkäfer), tako imenovana zeljska bolha, in se ne loti zelja, ki v senci ali pa v bolj hladnem kraju raste. — Grah, v kterem ni bilo mola zapaziti, je bil na prosto polje, toraj na sončnato njivo posejan; tisti, kterega četerti del je bil molov, je bil na njivo

blizo gojzdiča posejan; uni pa, ki je bil od molov najbolj razjeden, je bil na vertu posejan; zato ga pa niso moli napadli, kakor una dva na prostem polji. Iz tega je očitno, da kdor grah na prosto polje in sončno njivo seje, mu ga bo mol bolj zdeloval, kakor unega, ki je bil v bolj hladan in senčnat kraj sejan.

Po vsem tem rečemo, da od semena, naj se seje kakoršno koli, ne bo nihče in nikoli terditi mogel: al ga bo mol napadel ali ne; mol le takrat škodo dela, ko se je že pred setvijo iz graha spravil. Tega pa nikakor ne moremo verjeti, kar gospod Kollar terdi, da ima kmetovavec mola popolnoma v svoji oblasti tako hitro, ko je grah z njive v skedenj ali pa na kašto spravil; tù ga more tudi lahko pokončati, in bo drugo leto svoj grah mola obvaroval. Kako se mol pokončá, ko se grah domú pripelje, nam pa gosp. Kollar ni razodel, in dokler tega ne zvemo, tudi verjeti nemoremo, da bi se lahko pokončati dal. Preden kmetovavec grah domú spravi, se mu že nekoliko zernja na njivi izpreza, in kdo bi mogel keberčkom braniti, da bi iz zernja ne izlezli in se na vse kraje ne razleteli. Ravno tako se razleze ta živalica med mlačbo, posebno ob gorkih in sončnatih dneh, tudi v kašti leze ta merčes več ali menj iz graha, če se kako drugače ne pokončá. Tega pokončevanja bi se pa mogel vsak lotiti, zakaj če bi naš sosed mola v svojem sočivji ne zaterl, bi od njega nepokončani merčesi na naše pridelke ferčali in jih po svoji navadi zdelovali. Posamno pokončevanje omenjenih keberčkov bi pri neizrečenem plodenji malo ali pa celo nič ne zidalo.

Če tedaj na semenu ni nič ležeče in je vse eno: al je zdravo ali molovo, mora vsa naša skerb na polje obrnjena biti. Morebiti bi se dal s kakim razjedljivim ali smerdljivim prahom pregnati in pokončati, če bi se ž njim grah, preden v cvetje gré, poštopal. In akoravno imamo malo upanja, ga na to vižo zatreti, moramo vendar skušati to in uno, da pridemo škodljivemu merčesu v okom.

Po „Tyed. česk. gosp. dr.“

## Gospodarske skušnje.

(Srebernica — die Ringelraupe, phataena bombyx Neustria). Srebernice jablanam, hruškam in češpljem neizrečeno škodljive gosence se prikažejo po navadi proti koncu malega travna in v začetku majnika in živé do poslednjega levenja v društvu skupaj najraje čez dan v drevesnih rogovilah proti soncu oberujenih, kjer se jih po cele gruče skupej derží; preprežene so z lahko in tanko pajčevino; s pokonci deržanimi glavami migajo urno in veselo sém ter tje; ravno tako delajo in z glavami migajo tudi takrat, kadar jim kaka nevarnost žuga, naj izhaja od človeka ali kake druge živali. Ta neizrečeno požrešna in škodljiva gosenca bi se dala najlože takole saj nekoliko zatreti in pokončati, in sicer: 1) Da se v jeseni in pozimi tiste vejice in manjše mladike, na kterih se kakor perstan ali zapestnica okrog njih nanizane sive jajčica zapazijo, z vertnimi škarjami ostrizejo, v šope povežejo in v ogenj pomečejo. 2) Da spomladi se debelejše veje in mladike, posebno na sončni strani, kjer se omenjenih gosenc čez dan cele gruče skupaj najde, skerbno pregledajo in s kakim drogom, kteri je na zgornjem koncu z volnato cunjo ali slamo ovit, razmečkajo in pomoré. Če so se pa že po drevesu, kakor, postavimo, gosence belega metulja, razlezle, naj se pa z oljem in žajfnico pokončajo. 3) Da se po vertnem zidovji in po drevesnih votlinah, v rumeno-bele mešičke zapredene pomoré; čez dan pa se drevje večkrat potrese, da metulji, ki sém ter tje po drevji sedé, na tla pocepajo in se pohodijo.

„Frauend. Bl.“

(Moč ogeljnega prahú). Če se seme korenstva, kakor na pr. korenje, repa, čebula itd. s frišnem ogeljnim prahom pomeša in poseje (prahú se vzame desetkrat več